

державного регулювання перестраховання шляхом утворення державних перестрахових монополій, стимулювання розвитку внутрішнього ринку перестраховання через вдосконалення правового регулювання цієї сфери і т.д.

Характерною особливістю розвитку цедування страхових ризиків є започаткування практики укладення договорів перестраховання на базі взаємності (договір перестраховання, відповідно до якого перестраховальник після укладення договору перестраховання з перестраховиком, в свою чергу, передає йому частину ризиків на перестраховування в обмін на ризики, отримані від нього в перестраховування).

Отже, Актуальний стан перестраховання у світі характеризується кількома суттєвими в цивільно-правовому аспекті моментами:

1) вдосконаленням правового регулювання правового інституту перестраховання через кодифікацію ха-

рактерних у цій сфері правових джерел: звичаїв, судових прецедентів, усталеної практики;

2) розширенням переліку можливих страхових ризиків, щодо яких укладаються договори перестраховання;

3) зростанням кількості перестраховиків із державною реєстрацією у країнах офшорної зони.

1. Страхування: Навчальний посібник / Ротова Т.А. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 334 с.
2. Гришин Г. "Без перестраховання нельзя" // Страховая компания. – 2008. – спецвыпуск. – 33 с. 3. Страховой рынок Украины 1993 – 2001 / Специальный выпуск журнала "Финансовые услуги". – К., 2001. – 111-112 с. 3. Страхование: учебник/ под ред. Т.А. Федоровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономика, 2006. – 268 с.

Надійшла до редколегії 16.02.11

УДК 631.1.016.

А. Ю. Пікус, асп.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано тенденції та перспективи сільського господарства України в контексті світових тенденцій в галузі. Серед факторів, що стримують розвиток сільського господарства в Україні можна виділити недостатній масштаб виробництва, низький рівень механізації та використання добрив. За умов досягнення потенційно можливої продуктивності в галузі можна очікувати подвоєння обсягів виробництва.

Ключові слова: потенціал сільського господарства в Україні, економічне зростання, конкурентоспроможність.

В статье проанализированы тенденции и перспективы сельского хозяйства Украины в контексте мировых тенденций в отрасли. Среди факторов, сдерживающих развитие сельского хозяйства можно выделить недостаточный масштаб производства, низкий уровень механизации и использования удобрений. При достижении потенциально возможной продуктивности в отрасли можно ожидать удвоения объема производства.

Ключевые слова: потенциал сельского хозяйства в Украине, экономический рост, конкурентоспособность.

Tendencies and perspectives of Ukrainian agriculture in the context of industry tendencies in the world are analyzed. Scopes of potential productivity is achieved industry output will double.

Keywords: potential of Ukrainian agriculture, economic growth, competitiveness.

Ціни на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку за останні роки суттєво зросли. Передусім цьому сприяли два фактори: зростання попиту на продукти харчування внаслідок підвищення рівня життя у країнах, що розвиваються та погіршення врожайності у провідних країнах-експортерах сільськогосподарської продукції внаслідок природних катаклізмів. Кон'юнктура на світовому ринку аграрної продукції є надзвичайно сприятливою – зростання обсягу пропозиції не встигає за попитом. В цих умовах у надзвичайно вираженому стані з точки зору прискорення економічного зростання знаходяться країни, що мають конкурентні переваги у вигляді сприятливих умов для ведення сільського господарства.

Водночас поточний рівень виробництва у сільському господарстві України знаходиться далеко від потенційного рівня. Внаслідок соціально-економічних перетворень після розпаду СРСР галузь зазнала суттєвих втрат як у якісних так і у кількісних показниках. Зокрема скоротилися посівні площі основних сільськогосподарських культур, впала врожайність та зменшилося поголів'я у тваринництві.

Особливої актуальності в цих умовах набуває проблема модернізації сільськогосподарської галузі в Україні. Для вирішення останньої необхідно визначити фактори, що стримують зростання обсягу виробництва до потенційно можливого рівня.

Теоретичні та прикладні аспекти підвищення ефективності сільського господарства в Україні детально розглянуті в працях вітчизняних вчених економістів В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдуцького, В.В. Зіновчука,

І.І. Лукінова, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших.

Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, перспективи сільського господарства в Україні з урахування тенденцій галузі у світовому вимірі залишаються недостатньо розкритими. В цьому контексті метою даної статті стало визначення факторів, що стримують зростання обсягу виробництва у сільському господарстві України до потенційно можливого рівня.

Україна є другою за площею країною у Європі. Загальна площа території становить 603,7 тис. км², при цьому 71% є придатними для сільськогосподарського використання. На територію України припадає близько 22% всієї землі, що придатна для сільськогосподарського обробітку в Європі. Дві третини площі земель придатних для сільськогосподарського обробітку вкриті чорноземом [14, 15]. Завдяки унікальним природно-кліматичним умовам галузі Україна відіграє важливу роль на світовому ринку продуктів харчування. У 2009 році в Україні було вироблено близько 2,2% зернових у світі, 20% соняшнику та соняшникової олії та 3% рапсу [9]. Водночас поточний рівень виробництва у сільському господарстві України знаходиться далеко від потенційного рівня. Внаслідок соціально-економічних перетворень після розпаду СРСР галузь зазнала суттєвих втрат як у якісних так і у кількісних показниках. Зокрема скоротилися посівні площі основних сільськогосподарських культур, впала врожайність та зменшилося поголів'я [6].

Поточний рівень продуктивності сільського господарства заходиться далеко від потенційно можливого рівня. Зокрема, середня врожайність пшениці у

1990 році становила 3,5 т/га, що на 15,4% вище за врожайність пшениці у 2009 році [6]. Враховуючи, що за 20 років технології культивування не стояли на місці та з огляду на поточні показники врожайності у країнах-

лідерах, за наявності інвестицій врожайність повинна суттєво зрости. Водночас, нарощення обсягу виробництва також можливе за рахунок залучення до обробітку додаткових земель.

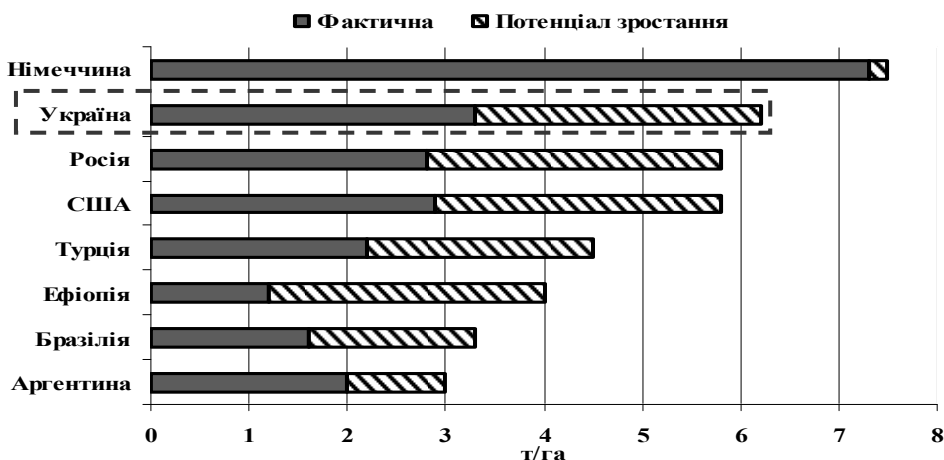

Рис. 1. Поточна та потенційно можлива врожайність пшениці [4]

Поряд із природною перевагою сільського господарства України в природно-кліматичних умовах конкурентоспроможність галузі визначається також оснащеністю машинами, що необхідні для обробітку землі, рівнем використання добрив, масштабом виробництва та орієнтацією на виробництво тих культур, що користуються попитом.

Для досягнення потенційно можливого рівня врожайності ключовими факторами, що потребують врахування являються використання сучасних тракторів та комбайнів та достатньої кількості добрив. Сільськогосподарські підприємства в Україні у переважній більшості не забезпечені ні першим, ні другим.

Рис.2. Фактори, щодо зростання обсягу виробництва до потенційно можливого рівня

Враховуючи світовий досвід сільськогосподарські підприємства в Україні використовують недостатню кількість тракторів та комбайнів. При цьому значна частина сільськогосподарських машин, що знаходяться у використанні вже відпрацювали свій корисний ресурс та

морально застаріли. Недостатній рівень механізації сільськогосподарського виробництва негативно впливає на рівень врожайності та спричиняє суттєві втрати врожаю на полях.

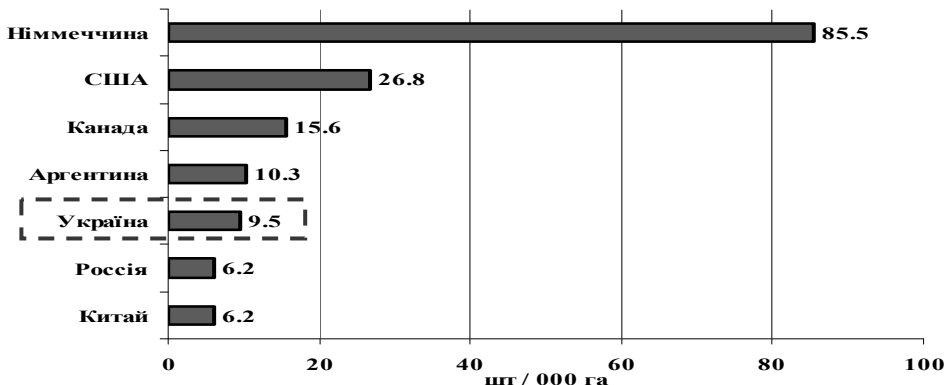

Рис.3. Кількість сільськогосподарських машин на 1 га землі придатної для використання у сільському господарстві, шт/га [13]

Через нестачу фінансових ресурсів та обмежені можливості кредитування за даними офіційної статистики використання добрив підприємствами сільського господарства в Україні зменшилося із 141 кг/га у 1990 році до 13кг/га у 2000 році, причому добрива використовувалися лише на 25-30% оброблюваної землі. До 2008 року

ця цифра зростає до 57 кг/га, а площа на якій використовувалися добрива – до 69%. У 2009 році внаслідок фінансово-економічної кризи аграрії знову відчували брак ресурсів для закупівлі достатньої кількості добрив і їх використання скоротилося до 48 кг/га.

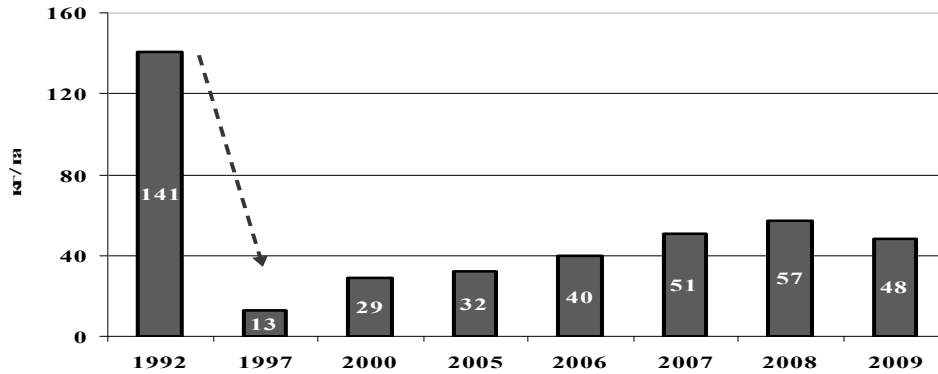

Рис.4. Використання добрив у сільському господарстві в Україні, кг/га [7]

Ще одним фактором, що стримує зростання продуктивності сільського господарства в Україні є не ефективна організаційна структура. Значна частина земель сільськогосподарського призначення, яка знаходиться у користуванні невеликих фермерських господарств та громадян розподілена наділами по менше ніж 1000 га при тому, що мінімально ефективний розмір земельного банку підприємства за умови використання сучасних технологій обробітку становить 1000-3000 гектарів в залежності від культури, що культивується.

Оптимізація організаційної структури сільськогосподарських виробників стримується невирішеністю питан-

ня про ринок землі. Останніми роками через правову неврегульованість ринку землі Верховна Рада України постійно продовжує мораторій на її продаж. Наприкінці 2009 року він був вкотре пролонгований до 1 січня 2012 року. З одного боку, заборона на вільний продаж землі сільськогосподарського призначення в умовах відсутності ефективного інституційного забезпечення (загальнодержавний земельний кадастр, захист прав власності, ефективна судова система) є доречним. В той же час відстрочка у реформуванні організаційної структури галузі не дає повною мірою реалізувати її потенціал підвищення врожайності.

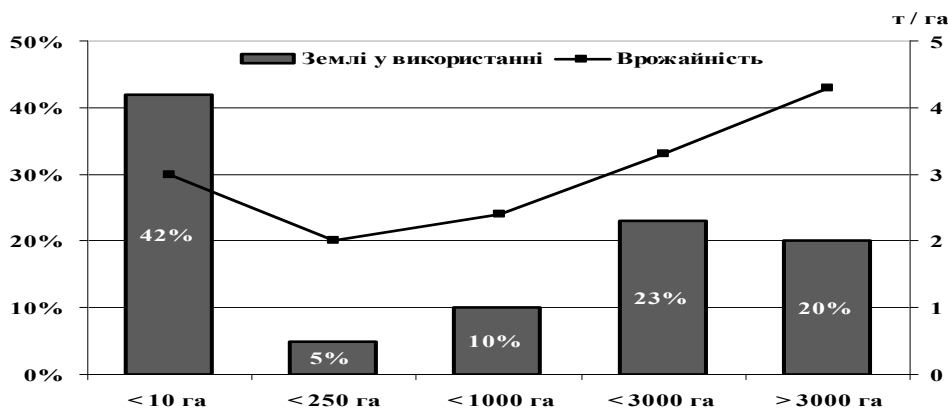

Рис. 5. Розподіл сільськогосподарських підприємств за площею земельного банку (ліва шкала) та середня продуктивність вирощування зернових (права шкала) у 2008 році [6]

Значний потенціал зростання попиту на продукцію сільського господарства у середньо та довгостроковій перспективі викликаний низкою факторів – зростання населення на планеті та урбанізація, зростаючий попит на м'ясо та молоко, використання продукції сільського господарства у якості альтернативного джерела енергії через її переробку у біоетанол.

Світовий попит на продукти харчування за останні роки демонстрував стабільні темпи зростання, що було зумовлено стрімким зростанням платоспроможного попиту у країнах, що розвиваються. Світова пропозиція продуктів харчування за останні роки не встигала за

зростаючим попитом через негативний вплив кліматичних змін на світову врожайність та обмеженість земель, що придані для сільськогосподарського обробітку. Як наслідок за 10 років світові запаси основних зернових – пшениці та кукурудзи зменшилися у 2 рази. За оцінками експертів в довгостроковій перспективі зростання світового обсягу виробництва продукції сільського господарства навіть за оптимістичним сценарієм буде ледве достатньо для задоволення зростаючого попиту. При цьому в розрахунок оптимістичного сценарію попит на продукцію сільського господарства для виробництва біопалива не був врахований [4].

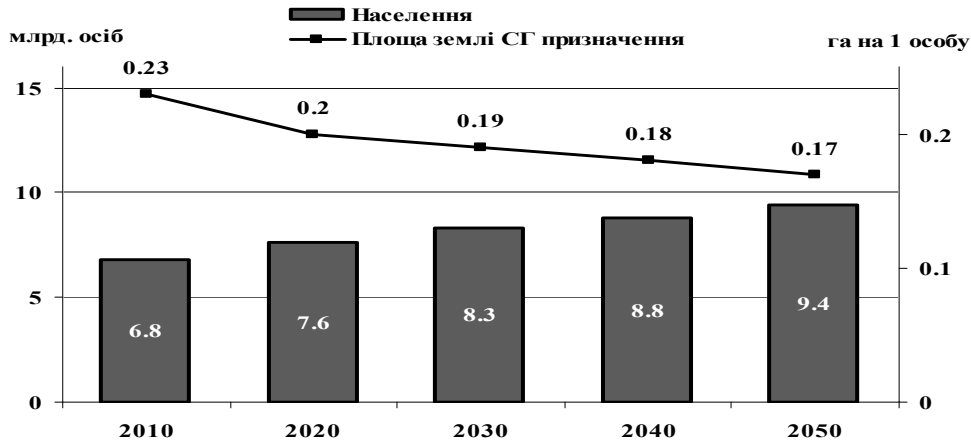

Рис.6. Динаміка чисельності населення (ліва шкала) та площі сільськогосподарських угідь на одну людину в світі [9]

За останні десятиліття економічне зростання у Китаї та Індії, що разом складають близько 37% населення земної кулі призвело до підвищення обсягу споживання в цих країнах. При цьому змінився також раціон населення цих країн – зросло споживання м'яса та молока. За даними Продовольчої та Сільськогосподарської Організації при ООН (FAO) річне споживання молочних продуктів в Китаї зросло з 2,3 до 23,2 кг надушу населення за період 1980-2005 рік. Зростання аналогічного показника за той самий період у Індії склало з 38,5 до 65,2 кг на душу на-

селення. Подібна ситуація спостерігалася із споживанням м'яса: за цей же період його споживання в Китаї зросло із 13,7 до 59,5 кг на душу населення [10].

Таке зростання у споживанні продуктів тваринництва вимагає відповідного зростання забезпечення кормової бази, а отже призводить до зростання попиту на зернові. Зокрема за експертними оцінками при використанні сучасних технологій для виробництва 1 кг м'яса птиці необхідно витратити 2-3 кг зерна, 1 кг свинини – 4-5,5 кг, 1 кг яловичини – близько 10 кг [10].

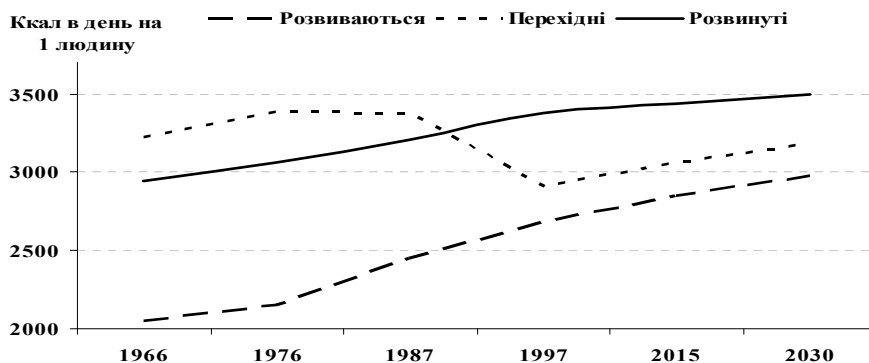

Рис.7. Споживчий раціон у різних групах країн ,Ккал в день на 1 людину [11]

Біопаливо. Занепокоєння світової спільноти відносно обмеженості та швидкої вичерпності нафти на планеті призвело до стрімкого зростання цін на нафту у світ за останній час. І хоча внаслідок фінансово-економічної кризи ціни знизилися, переважна більшість експертів галузі вважають, що у середньо- та довгостроковій перспективі ціна на енергоносії продовжать зростання. Це в свою чергу стимулювало активні пошу-

ки альтернативних джерел енергії. Починаючи з 90-х років одним із них стало біопаливо, що виробляється з продукції сільського господарства. Використання біопалива як альтернативи традиційним енергоносіям також викликане зобов'язаннями щодо боротьби із глобальним потеплінням взятими на себе країнами в рамках Кіотського протоколу.

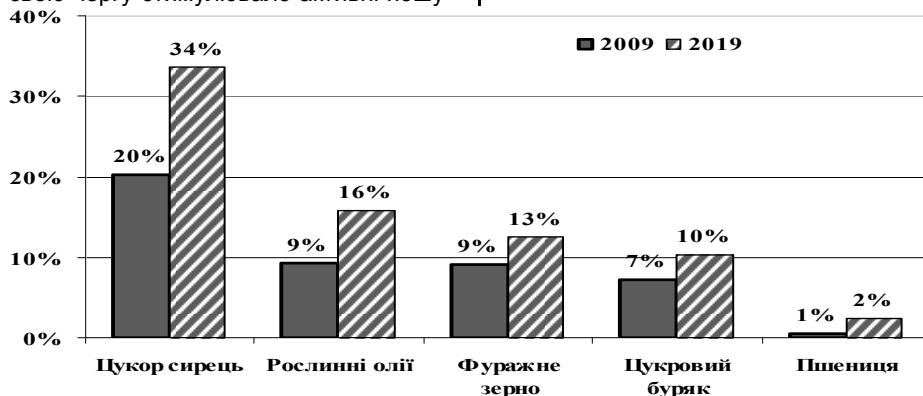

Рис. 8. Частка світового виробництва продукції сільського господарства, що використовується для виробництва біопалива [12]

У 2010 році для вирощування сільськогосподарської продукції, що використовується для виробництва біопалива задіяні 36 млн. га. За рахунок цього задовольняється близько 2% попиту на паливо для транспортних потреб. За даними FAO до 2030 року в світі до 10% палива для транспортних потреб буде задовольнятися за рахунок біопалива, для виробництва якого буде задіяно до 200 млн га землі сільськогосподарського призначення [11, 12].

Зростання споживання біопалива регламентується на законодавчому рівні у ЄС та США. Зокрема в США відповідно до Стандарту щодо використання відновлювального палива [13] частка біоетанолу у паливній суміші, що використовується транспортом має становити 12,1% до 2019 року. Відповідно до Директиви ЄС про щодо відновлювальних джерел енергії аналогічний показник для старого світу становитиме в 2020 році 10%.

Зростаючий попит на біопаливо у США та ЄС неможливо буде задовольнити виключно за рахунок власного виробництва. Основним обмеженням на цьому шляху буде фізична обмеженість посівних площ. Зокрема за даними FAO в використанні землі сільськогосподарського призначення знаходить майже на межі свого абсолютного максимуму як в ЄС так і в США. Їх подальше розширення вимагатиме по-перше значних інвестицій на благоустрій та по-друге зменшення площ, що займають ліси. Зростання обсягу виробництва за рахунок підвищення врожайності також є також неможливим через досягнення її потенційно можливого рівня [10].

Натомість основним джерелом задоволення зростаючого попиту на біо паливо в розвинутих країнах повинно стати сільське господарство країн, що розвиваються, які мають як потенціал розширення обсягу землі сільськогосподарського призначення так і резерви підвищення врожайності. Зокрема, за прогнозом ОЕСР до 2019 року виробництво біопалива в Аргентині збільшиться в 2 рази, а 80% обсягу виробництва буде орієнтовано на експорт. Подібна ситуація спостерігатиметься і у Бразилії. Водночас, разом із постачанням на експорт, за рахунок біопалива країна також забезпечує

значну частку власних потреб в енергоносіях. Остання тенденція є особливо актуальною в світлі необхідності скорочення енергозалежності економіки України.

Враховуючи тенденцію до зростання попиту на світовому ринку та значний потенціал нарощення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні як за рахунок підвищення врожайності так і за рахунок розширення обсягів землі залученої до обробітки, сільське господарство є однією із найперспективніших галузей економіки України. Через 10-15 років можна очікувати зростання обсягу виробництва сільського господарства до 80-85 млн. т зернових на рік, тобто у 2 рази з поточних рівнів. Таким чином за умови скорочення різниці між фактично досягнутою продуктивністю, що в значній мірі зумовлена тимчасовими соціально-економічними чинниками (недостатній масштаб виробництва, низький рівень механізації та використання добрив тощо), та потенційно можливою можна очікувати середньорічний темп приросту обсягів виробництва галузі на рівні 5-7%.

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. <http://www.minagro.gov.ua>
2. Галушко В.П. Пріоритетні напрями розвитку АПК України // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 6 – 12.
3. Олійник Т. І. Державна підтримка аграрного сектору економіки України // Економіка АПК. – 2009. – №7. С.80 – 86.
4. Jaggard K. W., Qi Aiming and Ober E.S. Possible changes to arable crop yields by 2050 // Philosophical Transaction of the Royal Society: Biology. – 2010. – №365, 2835-2851.
5. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2009 році // Державний комітет статистики України. – К. 2010.
6. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2009 рік. Держкомстат. Київ. 2010.
7. Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2009 році. Державний комітет статистики України. К. 2010.
8. Fertilizer and plant nutrition bulletin. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Rome, 2006.
9. World Agricultural Outlook 2009. FAO. Rome, 2010.
10. The world food system: sustained improvement in food availability. FAO. Rome, 2010.
11. World agriculture: towards 2015/2030. FAO. Rome, 2002.
12. Agricultural Outlook 2010-2019. OECD/FAO. 2010.
13. National Renewable Fuel Standard Program for 2010 and Beyond. United States Environment Protection Agency, 2010. База даних NationMaster.
14. База даних CIA World Fact Book.

Надійшла до редколегії 08.02.11

УДК 334.025

Я.І. Легка, асп.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

В даній статті розглянута система управління інвестиційним ризиком в призмі блоку прийняття рішень. Визначена сутність та види проблем, які виникають під час управління інвестиційним ризиком на фондовому ринку.

Ключові слова: ризик-менеджмент, інвестиційні ризики, коло проблем інвестора.

В даній статті розглянута система управління інвестиційним ризиком в призмі блоку прийняття рішень. Определена сущность и виды проблем, которые возникают во время управления инвестиционным риском на фондовом рынке.

Ключевые слова: риск-менеджмент, инвестиционные риски, круг проблем инвестора.

In this article we are consider the system of investment risk into the prism of a block decisions. We are using different approaches to understand the nature and types of problems that arise during the management of investment risk in the stock market.

Keywords: risk management, investment risks, the range of issues of investor.

Серед всіх дій економічного суб'єкту, спрямованих на мінімізацію або усунення інвестиційних ризиків, найважливіше значення має управління інвестиційними ризиками, тобто здатність і вміння виробляти цілі, визначати цінності, координувати виконання завдань і функцій, підбирати і навчати спеціалізований високопрофесійний персонал. Система управління інвестиційним ризиком є відкритою, яка самоорганізується. Крім того, вона відноситься до складних адаптивних систем, які є спеціальним випадком складних систем та мають можливість накопичувати досвід з кожним наступним циклом. Головним блоком в загальній системі управлін-

ня інвестиційним ризиком на фондовому ринку ми вважаємо є блок прийняття рішень щодо об'єкту управління, або щодо конкретного виду ризику. В призмі блоку прийняття рішень необхідно намагатись знайти такі рішення, які мають найбільшу цінність (рівень прибутку та ін..) при найменшому ризику. Виходячи з особливостей об'єкту управління необхідно знаходити такі рішення, які дозволять побудувати оптимальний інвестиційний портфель на фондовому ринку (максимальний дохід при мінімальному рівні ризику). Але не можливо приймати рішення, якщо невідома проблема або коло проблем стосовно яких ці рішення необхідно приймати.